

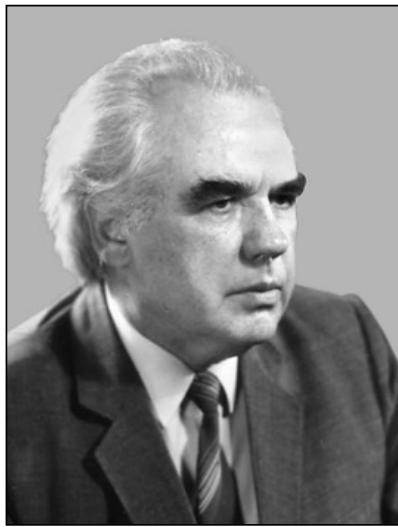
Анатолій Чернов

«ПИТАНЬ НЕСКІНЧЕНА БЕЗЛІЧ, А ВІДПОВІДЬ ОДНА: УСІ СМЕРТНІ». ВОЛОДИМИР ВАСИЛЬОВИЧ КАНІВЕЦЬ

29 березня 2017 року на 94-му році життя відійшов у вічність прозаїк і драматург, член Національної спілки письменників України, учасник Другої світової війни, фронтовик, лауреат Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка та премії імені І. П. Котляревського Володимир Васильович Канівець. Він мало відомий сучасному читачеві, але старше покоління знало цього письменника, котрий, зокрема, став одним із розроблювачів радянської ленініани. Останніми роками він активно працював над збірками афоризмів, і один із таких крилатих висловів удало, як на мій погляд, характеризує і всю творчість Володимира Канівця:

«Коли новонародженого поета кладуть в колыску, він опиняється в обіймах тієї цивілізації, яку буде оспівувати».

Його мистецьке сходження починалося в той період, коли в СРСР панували узаконена вульгарним соціологізмом теза про класовий характер художньої літератури, догми про її партійність та міф про соцреалізм як світову естетичну систему. Він жив і в часи, коли «хрущовська відлига» дала крихіткі сподівання на поліпшення становища в літературі та мистецтві. Письменник став свідком розправ над літераторами і критиками в часи «застою» та спроби відродити адміністративно-репресивний порядок «сталінщини». Йому, на відміну від багатьох інших із його покоління, пощастило дочекатися демонтажу авторитарного режиму з пануванням ідеології однієї партії, світоглядного звільнення літератури з-під влади тоталітаризму, ствердження ідеї свободи творчості, гуманістичного світобачення.

Володимир Канівець (1923–2017) – український письменник.

Фото – http://esu.com.ua/search_articles.php?id=9307

Народився Володимир Канівець 5 жовтня 1923 року в селі Весела Долина Глобинського району на Полтавщині. Його батько Василь Андрійович уважався неперевершеним столяром і славився майстерністю не тільки в рідному селі, але і серед жителів сусідніх сіл. Мати Марина Овдіївна була чудовою швачкою: шила односельцям сорочки, плаття, сарафани інший одяг. У сім'ї Канівців виросло троє синів. Старший Володимир успішно закінчив у рідному селі семирічку і продовжив навчання у Великокринківській школі. Але провчився там лише рік – родина переїздить до Харцизька. Закінчивши курси операторів (1941), Володимир починає працювати

на місцевій залізничній станції. Ось рядки його спогадів про ті дні: «Війну я побачив на Донбасі, на станції Харцизьк, де працював оператором. Із заходу на схід у товарних вагонах, на відкритих платформах їхали люди, зчорнілі від паровозної кіптяви та чорного горя... А потім потягнулися ешелони з пораненими... вони лежали на соломі, сповиті закривавленими бинтами» («Дорогами війни»). Коли німецькі війська почали наблизитися до Донбасу, Володимир разом із залізничниками переїздить до міста Чкалова (Оренбурга). Працює кондуктором товарних поїздів. У березні 1942 року вступає до військового піхотного училища, а вже у травні він разом з іншими курсантами був відправлений на фронт. У серпні 1942 року під Ржевом Володимира Канівця поранили. У грудні, виписаний зі шпиталю, він зараховується у 20 артилерійську дивізію, у якій воює до перемоги над фашистською Німеччиною. В. Канівець згадує: «День Перемоги я зустрів у Латвії... Демобілізація, праця і навчан-

ня у вечірній школі, а потім вступ до Латвійського державного університету на фізико-математичний факультет. Сиджу на лекціях по вищій математиці, сам читаю Чехова і думаю: нащо я сюди поступив? Чи потрібна мені теорія нескінченності? Провчився семестр і перевівся на відділення «журналістики фільма» (інтерв'ю з В. Канівцем журналістики А. Подлужної).

Ще під час навчання в університеті Володимир почав друкуватися в газеті «Советская молодежь». Після закінчення університету (1952) працював у газетах та журналах Києва, Риги, Орла, втім хотілося опанувати й письменницьке перо. «Спроба написати п'єсу про своїх односельчан була у мене ще до війни, – розповідає. – Пам'ятаю одну тільки фразу з тієї п'єси: баба Варька своєму діду говорила: „Щоб ти хоч на три дні помер”. На початку війни цю п'єсу і все написане склав я у відро і зарив на городі. Ми тоді були впевнені, що повернемося через 1-2 місяці. Повернувся через 8 років – який там город і де те відро!»

Перша п'єса «Після весілля» з'явилася в творчості літератора 1956 року і була поставлена на сцені Ризького театру російської драми. Чому свою творчу діяльність він розпочав із п'єси і театру? На це дає відповідь сам драматург: «У мене завжди було бажання відтворити тему саме у формі діалогу. Навіть в моїх романах і прозі згодом завжди відзначали сюжетність діалогів».

В. Канівця визнали, почали запрошувати на семінари драматургів до Москви. «Це була хороша школа, – писав він, – про свою творчість розповідали відомі на той час драматурги Арбузов, Погодін, Штейн та інші». Молодий письменник пробує свої сили і в новелістиці, від яких переходить до великих оповідних жанрів – повісті й роману. Публікуються його його п'єси «Жених з орденами», «Затоплений острів», збірка новел і оповідань «Відкриття Тофаларії», роман «Вогнища в тайзі».

Під час «хрущовської відлиги» багато латишів поверталися із заслання, приходили до редакції і розповідали про пережите та просили про це написати. Під враженням від почутого драматург створює п'єсу «Спалена повість», яку взяв для постановки Хмельницький драмтеатр, але твір забороняють. У квартирі письменника проводять обшук, текст п'єси і робочі блокноти конфіскують, його ж уносять до «чорних списків» з усіма наслідками від того – п'єси перестають друкувати, видаляють із репертуару театрів. Але згодом трапляється випадок, який змінює життя драматурга. Російський письменник Нагішкін пропонує йому написати п'єсу за його романом «Серце Болівура». Володимир Васильович пристає на пропозицію, переїздить до Москви і працює там у Будинку творчості письменників. Невдовзі знайомиться з редактором видавництва «Жизнь замечательных людей», який уже знав молодого драматурга за його художньою

біографією «Александр Ульянов». Відтак В. Канівець отримує ще й замовлення на роман про родину В. Леніна «Ульянови». Твір вийшов із друку 1967 року, перевидавався 16 разів загальним накладом 3,5 млн. примірників. Сама ж тема відтоді стає центральною у творчості письменника – їй віддано десятки років праці, вона ж зробила ім'я Володимира Канівця відомим.

1963 року митець повертається в Україну, в Житомир, де в театрі ставиться його драма «Операція на совісті» про долю репресованих у часи культу особи Сталіна. Цікаво, що цю драму поставив і один із театрів у місті Торонто (Канада). 1965 року виходить друком історична повість В. Канівця «Кармалюк». Письменник залишається в Житомирі, створює там і очолює (1966–1981) Житомирську обласну організацію Спілки письменників України. Сучасники відзначають його великі організаторські здібності на цьому посту. «Завжди поміркований, розважливий, органічно вмонтований, так би мовити, у систему, Володимир Васильович мав великі можливості допомагати письменникам, а ще частіше рятувати їх від наїздів спецслужб, партійних функціонерів, ділків від літератури. Коли постало питання про виключення «націоналіста» Є. Концевича зі Спілки письменників за його громадську позицію, котра не вписувалася в принципи інтернаціоналізму й радянської ідеології, то цього не сталося в тому числі й завдяки зусиллям Володимира Канівця», – розповідає М. Пасічник («Триєдина світочами»).

За свою ленініану – серію книг про Ульянова-Леніна та членів його родини – Володимир Канівець був удостоєний Державної премії УРСР імені Т. Г. Шевченка (1970), що сьогодні видається «святотатством і даниною викривленому часу епохи так званого розвинутого соціалізму» (М. Пасічник). Але проаналізуємо всі кандидатури претендентів на цю премію 1970 року: І. Драч і Б. Олійник за цикл віршів про Леніна, В. Коротич – за поему про Леніна та В. Канівець за роман «Ульянови». Як бачимо, вибір був невеликий. Згодом про ці свої твори В. Канівець скаже: «Я письменник і створював художній образ епохи винятково на історичних документах... Мені хотілось би „проснутися” через 100 років і подивитися, як до цієї історії будуть ставитися», «І розумні, і дурні – усі люблять істину. Але кожний свою».

1985 року виходить його доволі суперечливий роман «Крах дисидентки». Ось як оцінив цей твір В. Скуратівський: «Добродій В. Канівець, автор абсолютно кон'юнктурної „Ленініади”, через 10 років після премії написав роман „Крах дисидентки”, де фельетонно зобразив постаті Л. Костенко й К. Муратової, об'єднавши їх в одну антигероїню» («Тиждень-ua», 16.02.2011). Героїня роману, журналістка Віта Гурко, пише роман, який не друкується на батьківщині. Вона таємно передає рукопис

за кордон, і твір виходить у США. Не дочекавшись схвальних відгуків від чоловіка, друзів та колег по перу, скривджена Віта полишає сім'ю та переїздить до Америки. Роман закінчується її словами: «...навіщо мені потрібні були всі ті жертви, на які я пішла, вириваючись в оцей „вільний світ“, аби тільки дати жити не моєму „я“, а чийомусь, зовсім мені чужому?» В анотації до книги говориться: «Нова книга прозаїка <...> про гостру ідеологічну боротьбу в світі <...> про ганебну роль в цій боротьбі так званих „дисидентів“ з їх неминучим духовним падінням» («Крах дисидентів»).

Натомість справжнім творчим здобутком, позначеним новаторством драматурга, стала поетична містерія «Віщі сні Прометей», присвячена

Т. Г. Шевченку, а також комедія «Лист запорожців турецькому султану», в центрі якої – постать Івана Сірка. 1966 року журнал «Криниця» опублікував його цікаву драму «Тарас і Ликера (Останнє кохання)». Заслужують на увагу й порівняно нещодавні книги його статей, есе «Діалог». Усього ж за 50 років творчої діяльності Володимир Канивець видав близько 80 книг романів, новел, повістей, п'єс, афоризмів. Загальний наклад їх досягає 10 млн. примірників.

Володимир Васильович часто бував на своїй малій Батьківщині, всіляко допомагав односельцям. Удячні земляки відкрили музей про його творче життя та громадську діяльність, назвали його іменем Веселодолинську школу I-II ступенів.

Раїса Гусленко

СЛІПОРІД

Нарис

Пам'яті Володимира Підпалого

Сліпорід запливає за густий очерет
І зника у кар'єрах торф'яних боліт.
– Скільки років тече, скільки ще він тектиме століть?..
Не питай у вільшин: їм і Сонця стача, і води їм стача...
Тут він шведів топив, Наливайка він тут зустрівав...
І вороних перед боєм тут напував¹.

Полтавщина. Лазірки, що на Сліпоріді. На його крутих берегах уросли вглиб та вишир корені батьківського роду В. Підпалого (1936–1973). Невеличка річка, заплавні луки. Враження, поетичний відгомін яких полонив душу Володимира, оспівані ним у віршах «Сліпорід», «Елегія» та ін. – проникливих, глибоких, зворушливих. Водяна гладінь, ритми плину річки, мерехтіння плеса, мелодії осіннього вітру – від піанісімо до крещендо. Гультіпака-вітер то ніжно пестив верхівки, то рвучко кидався на стіну очеретів, гнув їх додолу, підіймав, закручував у вихорі божевільного танцю. Посилав спіралями-закрутами снігові заметілі. Лютував до нестями у рвучких вихорах хурделиці, несамовито висвистував на верхівках височенних вільх. Тремтіли від страху люди. Боялися, щоби вітер не спрямував божевільні закрути на солом'яні стріхи хат. Чванливу погорду нестримного вітру втихомирювала Весна-Красна... На його круто-

му лівому березі чотири стіни дбайливо вибіленої батьківської хати «дивилися на всі сторони світу – на південь, на північ, на захід, на схід, щоб бачити землю, у зелень сповиту». Зеленню сповитий був і Сліпорід – річка нашого дитинства. Його береги надзвичайно мальовничі. Широкі, розлогі. Просторі луки, що тяглися повздовж русла річки, межували з городами селян. По цій межі по обидва боки високо насипаної греблі бігли дві стежинки. Одна з них – до Лазірівської середньої школи, друга – до Величківської семирічки. Покрита бруківкою гребля з'єднувала обидва береги Сліпоріду. Через нього проліг дерев'яний міст.

Особливо красивими були луки. Вони розкинулися вздовж річки і зліва, і справа. Після зимових холодів сонечко починало вередувати. Перед тим, як заховатися за обрій, воно щодня затримувалося на кілька хвилин. Додавало їх кожному березневому дню. Стрімко наближало до рівнодення. Віяло першими пахощами весни. Дихало теплом. Від його подиху танули сніги. Гомоніли-дзюрчали маленькі струмочки, хором співаючи веснянки.

¹ Автор усіх поетичних фрагментів у нарисі – В. О. Підпалый, окрім вірша «Вільхи на Сліпоріді».